

Närkes Kil bygden i våra hjärtan

Nr 1 (2:a uppl.)

Minnen från svunna tider

Kils hembygdsförening 2005

Inledning

Inom ramen för Kils hembygdsförening pågår sedan flera år en studiecirkel om bygdens historia. Studiecirkelns syfte är främst att bevara självupplevda minnen och att samtidigt ha trevligt. Studietillfällena har en lös form. Ibland är det något särskilt tema. Andra gånger flödar berättelserna fritt. Materialet i denna skrift bygger till största delen på självupplevda berättelser från deltagare i cirklarna och från andra som bor eller bott i Närkes Kils socken.

Under vintern 2004-2005 bestämde vi att vi ville göra en skrift av en del av allt det material som samlats in under studiecirkeln gång. Följande personer har arbetat med skriften: Hillevi Almquist, Magnus Blomgren, Gun och Arne Carlsson, Alf Cronskaer, Rune Eriksson, Gunnar och Maj-Britt Forsman, Thomas Holm, Anna-Greta och Sivert Johansson, Rolf Karlsson, Annika Lindblad, Hans Lindblad, Kerstin och Majken Möller.

Under årens lopp har många fler deltagit och därmed bidragit med berättelser. Bland de övriga som deltagit och särskilt bidragit till skriften är: Ulla Andersson, Aina Blomgren, Edvin Isaksson, Tage Karlsson, Per-Ove Nilsson och Rune Waller.

Stort och varmt tack alla ni som generöst delade med er av personliga minnen och kunskaper om hembygden. Jag hoppas att denna skrift inspirerar till nya berättelser och på sikt fler skrifter där olika delar av sockens historia bevaras åt framtiden.

Detta är 2:a upplagan av nr 1. Vissa rättelser har genomförts i övrigt är den likadan som 1:a upplagan.

Kerstin Möller

Innehållsförteckning

Inledning	2
Studiecirkeln Kils historia	4
Kils hembygdsdräkt efterlyses!	5
Bakom putsen i Kils kyrka	7
TV-masten i Lockhyttan	8
Jordbruk i förändring	9
Det finns inga soldattorp i Kil	12
Ett minne från andra världskrigets utbrott	13
Andra minnen	15
Dammen i Finntorpabäcken	18
Jakten vid Ramshyttan	19
Yrken som fanns förr i Kil	21
Några företag som fanns förr	25
Bykning	28
Kils skytteförening	30
Linberedning	32
Kär bäck med många namn och ännu fler minnen	35
Fotboll flickorna mot gubbarna	38
Dansbanan i Finntorps hage	39
Forntida uppvärmning av Hålahult	40
Liten ordlista med gamla och nya ord i Kils socken	42
Huskurer och andra tips	43
Tips från en gammal kokbok	45

Studiecirkeln Kils historia

Under ett par vintrar har studiecirkeln dokumenterat platser som har ett namn i folkmun. Platserna markeras med ett nummer på en sockenkarta. Vi bygger parallellt upp en databas med hänvisning till numren på kartan. I databasen noteras var platsen är belägen, vad det är (t.ex. en viss backe), varför den kallades så och vem som berättat om den.

Så här kan det se ut en studiecirkelkväll. På fotot nedan berättar Rune Waller om platser nära Ramshyttan.

Fotot: Studiecirkelkväll med Rune Waller som berättar om platser nära Ramshyttan. Åhörarna i bild är, från vänster, Rolf Karlsson, Per-Ove Nilsson, Arne Carlsson, Gunnar Forsman och Kerstin Möller. Från höger skymtar Anna-Greta Johansson, Sivert Johansson, Rune Eriksson och Alf Cronsär. Många fler deltog men hamnade utanför bilden.

Fotot: Hembygdskartan med Rolf Karlsson till vänster och Gunnar Forsman till höger troligen vintern 2002.

Kils hembygdsdräkt efterlyses!

Finns det någon som har hembygdsdräkter eller delar av dräkt i gömmorna? Det skulle vara trevligt om vi kan rekonstruera en dräkt för Närkes Kil. Hör av dig till

Annika Lindblad, Tfn: 282115

Eller

Kerstin Möller, Tfn: 282065.

Se fotografierna med olika hembygdsdräkter på nästa sida.

Foto: Kils hembygdskör iförda hembygdsdräkten. Fotot från 1915-20 . Från vänster: Gottfrid Karlsson, Till höger Karl-Albert Karlsson. Till höger och framför honom hand blivande hustru Adéle. **Rättelse:** Solveig Gerhardsson berättade, när hon såg fotografiet i 1:a upplagan av denna skrift, att hennes släktingar på kortet bär Leksandsdräkten.

Foto: Systrarna Anna (t.v.) och Berta Pettersson i sina bygdedräkter och deras kusin Maja Karlsson i vit klänning. Kortet är taget i Backa omkring 1914.

Bakom putsen i Kils kyrka

Ulla berättade en kväll att Kils kyrka en gång har varit lika vackert målad som Glanshammars kyrka. Målningarna i Kils kyrka har målats över eftersom det ansågs syndigt med alla målningar. De enda målningar som finns kvar är takmålningar ovanför sakristian, bl.a. ängeln Rafael (skyddsängel för läkekonsten).

Då berättade Hans Lindblad följande historia. Jag var med vid restaureringen av Kils kyrka år 1980-81. När jag skulle laga en spricka i putsen på den södra väggen såg jag en röd färg. Jag skrapade då fram ett mönster som bestod av en röd blomma som hängde i en svart ranka (Se bilden nedan).

Samma mönster hittade jag sedan uppe vid taket där valvet börjar. Det nedre satt ca 1,5 m från golvet. Jag ritade av mönstret på genomskinnligt papper och har sparat på det.

Ulla Andersson, berättade att soluret på kyrkogården som står i minneslunden ska kunna vara foten till en gammal dopfunt. Själva dopfunten var av kalksten. Det ska enligt ett rykte ha skänkts eller kastats bort någon gång för länge sedan och ska senare ha använts till vattenho åt hästar på en gård i socknen.

Ulla berättar vidare att Kils bönder hade åligganden att göra dagsverken åt kyrkan. En gång vägrade de och fick därför böta. Det var när de skulle göra innertak i kyrkan. Bönderna ville ha kvar spetstaket.

TV-masten i Lockhyttan

Masten i Lockhyttan började byggas 1958. Lockhyttmasten, som togs i drift 1960 var den första av en serie TV-master som byggdes för att bygga ut TV- och FM-nätet. Den ersatte slavstationen i Svampen och en provisorisk FM-station som inrättats 1955. Masten är en fackverkskonstruktion som stagad med 60 meters mellanrum på tre sidor. Masten är 320 meter hög och står på en höjd i Lockhyttan som är 254,8 meter över havet. Bygget tog sex månader och stationsbyggnaden beräknades kosta 400 000 kronor. (Uppgifterna hämtade från olika urklipp i Nerikes Allehanda omkring 1958-59.)

Fotot: TV-masten fotograferad inifrån och upp av Per-Ove Nilsson

Jordbruk i förändring

Arne Carlsson berättar. Jag har sedan mina unga år arbetat i det som förr kallades modernäringen.

Jag började som dräng på en ca 32 hektar stor gård med skog i slutet av 1930-talet. Förändringen som skett under denna mansålder är otrolig.

För några år sedan vidtalades jag att skriva något om dåtidens förhållanden i byn Falla. Jag tog 1942 som ett lämpligt år att skriva om eftersom jag hade tillgång till en del uppgifter om gårdarnas storlek, djurantal och de många boende där, alltså för 63 år sedan. I Falla fanns då 15 lantbruk om ca 5 – 40 ha, åker. Alla hade kor, 2 – 13 st. Idag (år 2000) finns inga nötkreatur i byn, förresten är endast tre mjölkbesättningar kvar i hela Kils socken mot som mest ca 100 leverantörer till mejeriet i Örebro.

Numera är gårdarna i Falla by hopslagna så det är bara tre brukningsenheter och de har gödsvin, många, många.

Då fanns i byn hästar på gårdarna. Idag finns inga arbetshästar. Tre gårdar hade gengastraktorer och det fanns två bilägare 1942.

Av vårsäd användes inte korn utan havre som hette Stormogul men var svart. Höstsäd, vanligen vete med namnet Ergo.

På den tiden skars säden med självbindare med tre hästar som dragare. Kärvarna restes i långrök, hängdes på stör eller i storkrak. Efter torkningen kördes säden i in lador med häst och skrinkor. Senare på hösten tröskning på logen i stora trösklag, man gjorde vanligen arbetsbyten med grannarna. Det var damm och råttor, halmoxe, matare, säckbärare m.fl.

Foto: Tröskning hos Fernströms i Billinge omkring 1920

Efterlängtrade mat- och kafferaster med historieberättande. En del var långt ifrån rumsrena. Jag kommer bra ihåg dem men vill inte berätta dem här. Några historier var gamla bekanta från föregående års trösk men lika uppskattade för det. Då var det samvaro och gemenskap i byarna vid dessa arbetsbyten, något som inte kan förekomma idag.

Vid höstplöjning på en gård i en annan socken var det två hästar framför plogen. Den unga, nystartade lantbrukaren gick i plogfåran fram och åter ca 1,5 mil om dagen. Något motionsspår behövde han inte använda vid dagens slut.

Plöjningen var många gånger ett mycket rogivande arbete. Bonden gick där och tänkte, kanske på familjen och gården, räntor och amorteringar, räkningar som skulle betalas i tid. Hur mycket skulle de få i mjölklikvid i slutet av månaden?

Bonden kanske tänkte som många andra, kommer jag att få uppleva 2000-talet och hur är det här på gården då?

Han kände svettlukten från ardennerhästarna och lukten från jorden han vände för dess vintervila. Någon diesellukt hade han hitintills aldrig känt.

När klockan närmade sig halv tio kom hans unga hustru med en kaffekorg i ena handen och kanske en liten barnhand i den andra. Där satt de på dikeskanten och drack sitt kaffe, tog sig tid att samtala med varandra. De såg och hörde flyttfåglarna som nu drog mot värmen i söder. Då fick också hans trogna arbetskamrat, hästen en vilostund och fick knapra på lite hårt bröd. Fölungen ville ha socker. Fick den inget kunde den buffa på kaffekoppen med sin lena mule.

Åren har gått och det kaffedrickande paret är nu gamla. Den lilla pojken som var med vid kafferasten, växte upp och övertog sedermera gården. Nu börjar även han bli ålderstigen och har överlåtit gården på sin son. Sonen har utökat gårdens areal genom att tillköpt mark och arrenden.

Till skillnad från sin farfar plöjer han med en stor traktor och plogen kan vara en fem-skärig växelplog.

Några flyttfåglar ser och hör han inte. Han har hörselskydd med radio i och får lyssna till dunka-dunka. Hans unga hustru kan inte komma ut med någon kaffekorg för hon har arbete utanför hemmet och barnen lämnar hon på dagis på vägen till sitt jobb. Nu dricker plöjaren sitt medhavda kaffe i traktorhytten. Kommer han i närheten av en granne så vinkar de åt varandra eller blinkar med traktorljuset. De har i regel inte tid att talas vid under bråda tider.

Foto: Henning Pettersson, Norrbacka med självbindare omkring 1940

Dagens brukare av jorden är ofta utbildade lantmästare, deras far var lantbrukare. Han hade kanske gått en vinterkurs på Fellingsbro lantmannaskola. Men farfar då? Jo han var bonde med sexårig folkskola. Han hade därutöver kanske gått i söndagsskola.

Statarsystemet upphörde i mitten av 1940-talet. Då blev det lantarbetare med kontantlön.

Pigor och drängar fanns det gott om förr i tiden men är mycket ovanligt idag. Det finns ju några gamla pensionärer som hjälper sina söner och det arbetet kallas vanligen för förkortningen A U L = arbete utan lön.

År 1937 var jag ung dräng och bärgade min första spannmålsskörd. 1999 var mitt sextiotredje. Jag kallar mig dräng nu också – dräng åt min son.

Det finns inga soldattorp i Kil

Varför finns det inga soldat- och husartorp i Kil?

Hans Leffler var första innehavare av Dylta Jern- och Svavelbruk. Hans dotter gifte sig med Samuel Åkerhielm. Denna släkt äger och bebor fortfarande Dylta. Leffler

arrenderade också hemman i socknarna Axberg, Hovsta och Kil från 1631. Arrendet i Kil intogs i kontraktet så att Kil erhöll roteringsfrihet. I gengäld skulle varje hemman i Kil fullgöra 32 dagsverken vid bruket samt hugga och transportera 7 stavrum ved (Ett stavrum = 5,6 m³) från allmänningssskogen Hålahult. I annat fall kunde ett antal bönder som skatteuppgift bl.a. få att underhålla en soldat med tillhörande torp. Bruksböndernas skatt omvandlas till dagsverken och ved åt bruket. Detta förhållande kvarstod till svavelbrytningen upphörde 1869. Detta kan förklara varför det inte fanns några soldat- och husartorp i Kils socken.

Arne

Ett minne från andra världskrigets utbrott

Rune Eriksson, berättar att år 1939 inträffade två händelser som gör att jag minns det året särskilt väl, den första var att jag som tolvåring avslutade min sexåriga skoltid i Norra Billinge skola, den andra att 2:a världskriget började det året.

Jag glömmer aldrig den 1:a september den dagen då tyskarna gick över gränsen till Polen och startade kriget som gjorde att världen aldrig mer blev sig lik.

Just den här dagen hade jag inte hört morgonnyheterna på radio. Det var något som vi sällan missade eftersom läget i Europa var spänt. Tyskarna hade annekterat Tjeckoslovakien och hotade nu Polen om inte vissa villkor uppfylldes.

Jag hade tidigt på morgonen gett mig av upp efter Finntorpabäcken för att fiska bäcköring och var nu på väg mot Brunnstorp där Helga och Knut Andersson bodde. Fisket hade gått bra så jag hade 10 – 12 öringar med mig. Jag brukade ge Helga merparten av fångsterna. Själv var jag inte förtjust i fisk – för mycket ben.

När jag kom fram till Brunnstorp mötte Helga mig. Hon kramade om mej och med gråt i rösten sa hon: Nu Rune är det krig ute i stora världen. Må gud bevara oss och Sverige. På radion hade hon hört att tyskarna bombat Warszawa och redan trängt långt in i landet. Polackerna hade inte så mycket att sätta emot. Deras flyg slogs ut redan de första dagarna och deras pansarvagnar var omoderna och helt underlägsna. Det skrevs i tidningarna att polskt kavalleri gick till attack mot tyskt pansar och det kunde ju bara gå på ett sätt. Det tog 28 dagar att besegra Polen. Under tiden hade Ryssland anfallit och ockuperat östra den av landet. England och Frankrike förklarade Tyskland krig den 3 september men några krigshandlingar förekom inte än.

Nu började alla förstå att det var allvar, många blev inkallade till beredskapstjänstgöring, ofta långt från hemorten. Min bror Allan hamnade i Skåne och var borta tre månader. Knut Andersson som varit stamanställd var en av de första som fick rycka in. De korta tider han var hemma tjänstgjorde han som en mycket omtyckt och skicklig instruktör för Närkes Kils hemvärn. Inom det militära avancerade han så småningom till fänrik.

Men åter till den 1:a september 1939 och Helga. Helga var som vi idag säger en ”tuffing” som inte rades vare sig påven eller trollen. Därför gjorde det starkt intryck på mig att hon nu grät och bad om guds beskydd. Ja så starkt, att bilden av Helga stående ute på backen med rufsigt hår och tårfyllda ögon liksom frusit fast i mitt minne.

Under de 65 år som gått sedan dess har jag på film, i krigsreportage och inte minst på TV sett otaliga bilder av kvinnor som gråter över krigets vanvett och varje gång har bilden av Helga gjort sig påmind.

En obetydlig händelse kan tyckas, men för mig kändes det som ett litet steg in i vuxenvärlden.

Helga Andersson som Rune berättade om, var också konstnär. Hon målade gärna av blommorna från sina blomsterängar och rådjur som tittade fram i gläntan. En av Helgas tavlor finns i Kils kyrka. Den hänger i det lilla rummet till höger, när man kommit upp för kyrktrapporna.

Andra minnen

Skolskjuts. När skolan i Blankhult lades ner 1951 började Magnus och Aina Blomgren köra skolskjuts för skolbarn uppifrån Bocksboda, Tomasboda m.fl. ner till skolan i Kil. Aina berättade, att det ovanför Klockhammar fanns sex grindar för kreatur som skulle öppnas och stängas. När det var barn med i bilen kunde de hoppa ur, öppna och stänga grinden. Annars fick vi själva kliva ur och öppna, köra igenom och sedan stänga.

En annan gång berättade Magnus om ett tillfälle när Olle klev in i bilen och sa: "Idag mötte jag skogarnas konung".

Han hade mött en stor älgdjur på sin vandring från hemmet i Tomasboda till Blankhult där Magnus hämtade med skolskjutsen. Barnen i Tomasboda hade ett par kilometers vandring genom skogen morgon och kväll.

Blomgrens taxi. Blomgrens körde både taxi och skolskjuts. Magnus berättade en kväll om ett gripande öde. Han hade skjutsat hem skolbarn och var på väg tillbaka till Kil. Då stod det en man vid vägen med en liten vit kista. Det var ett litet barn som dött. Magnus skjutsade fadern ner till kyrkan. Vid jordfästningen deltog endast prästen, fadern, vaktmästaren och Magnus. Efter förrättningen skjutsade Magnus hem mannen igen. Magnus blev bjuden in till den enkla stugan som saknade elektricitet. När jag kom in var det dukt till kaffe med tända ljus, vit duk, och små barn med tindrande ögon, berättar Magnus. Händelsen berörde honom djupt eftersom han själv på den tiden, hade en liten son där hemma.

Utflykt till Flaggberget. Från varggrotta, som ligger norr om Stenärstubacken, kan man se Flaggberget mitt emot. Anna-Greta minns att det flaggades där på helger. Hennes far brukade ta med barnen på skogspromenad till Flaggberget.

Ljud som kunde höras förr i tiden. Arne Carlsson berättade om ett speciellt ljud som uppstod när separatorn (som separerade grädden från mjölken) började komma upp i rätt varv. Då kom Anna-Greta med flera ihåg det ljud som uppstod när de första strålarna mjölk träffade botten på hinken som de hade mellan knäna när de mjölkade för hand. Arne hade med sig en gammal koskälla så den kvällen fick vi alla uppleva hur det kunde låta när korna gick i skogen.

Foto: Rune Villén, Fallas sista mjölkbonde. Kortet från 1980-talet,

Luktminnen. Förutom lukten av spenvarm mjölk fanns det i ladugården den mustiga lukten från korna och kanske en häst.

Björkriskvastar på bussen. Det fanns en gång en estländare i Lockhyttan som tillverkade kvastar av björkris. Han sålde kvastarna i Örebro. För att komma till stan åkte han buss. Det kunde hända att han hade så mycket kvastar med sig att de fick bindas fast på pakethållaren bakom bussen. I regel var det Buss-Persson som körde.

Kvastarna användes till att sopa gatorna i Örebro med så sent som in på 1950-60-talet.

En kväll pratade vi om olika lekar som barnen lekte förr i tiden. Flickorna brukade kasta boll mot en vägg. Det kallades bollskola. Bollen skulle kastas och tas emot på allt svårare sätt.

Det fanns en sorts kälke som kallades metsugga. Ett barn satt i en sorts låda och ett annat barn sköt på där bak och höll fast sig i pinnar som stack upp.

Julgransplundring. Rune minns julgransplundring som var en begivenhet för både barn och vuxna. Vi barn gick till den gård där julgransplundringen skulle vara redan på eftermiddagen. Föräldrarna kom senare på kvällen eventuellt med häst och släde. Då blev de bjudna på lite att äta. Det kallades förning. Efter ett tag sa far, nå du mor nu måste vi åka hem och raka ner. Med det menades att det var dags att åka hem och mjölka korna.

Dammen i Finntorpabäcken

Rune berättar, när man tänker tillbaka på barndomen/ungdomen för så där 65 – 70 år sedan är det en del händelser som man minns särskilt väl, som den gången Birger Åberg och jag byggde en damm i Finntorpabäcken. Strax söder om mitt hem i Prästtorp rann bäcken förbi, den hade under århundradens lopp grävt ner sig ganska djupt och hade branta sidor, idealisk för ett dammbygge. Vi satte igång att bära hässjestänger och bräder, sten, jord, ja allt som vi tyckte skulle passa till att bygga med. Vi grävde ut i slänterna och körde in stängerna, spikade på bräderna, fyllde på med jord och tätade med blålera.

Vattnet började stiga och blev väl så där en dryg meter högt när det började rinna över toppen på dammen. Då kom vi på att vi nog skulle ha ett dammbord också, så vi spikade på

mera bräder, fyllde på mer jord och snickrade till en ränna så det blev ett litet vattenfall. Där skulle vi ha ett vattenhjul och kanske en kvarn. Stora planer hade vi för framtiden.

Vi hade slitit som bävrar i ett par veckors tid och allt såg jättebra ut. Men en eftermiddag började åskan mullra och det blev ett hiskligt åskväder med regn hela natten.

På morgonen dagen efter hade vi ingen damm kvar! Bräder, stänger och sten låg efter hela bäckfåran. En stor järngryta som stod i strandkanten och användes till att koka tvättvatten i vid vår och höstbyken och även lögvatten när julgrisen skulle lögas, hade följt med en bra bit nedströms, den rymde 40–50 liter och vägde säkert 50 kg.

Men inte nog med det, ett par meter av strandkanten hade skurits loss och det var tvärbrant, jord och lera lossnade hela tiden. Det såg ut som om bäcken ville skära ut en ny fåra.

Vi fick ovetat förstås och order att åtgärda förödelsen. Det gick åt fyra hästlass sten s.k. ”kattskallar” från grusgropen väster om huset där Birger bodde och ett lass bakar från sågen vid Vännebäcken, jord, lera, sand, grästorv och heltidsjobb resten av sommarlovet. ”Men roligt hade vi.”

Jakten vid Ramshyttan

En stor del av skogen ägdes förr av Örebro pappersbruk. Numera är det Sveaskog som äger denna skog. Rune Waller berättar här nedan om jakten.

När jag kom hit till Ramshyttan i september 1957 blev mitt första jobb att sätta mig in i älgjakten. Karl Bergfalk visade utställningslinjer och drev. Vidare fick jag en karta av Adler, välkänd jägare på orten. På kartan var alla utställningslinjer,

hornblåsarlinjer, boghalt – passlinjer inlagda.

Drevfolket var cirka 38 – 40 man. Det var skogsarbetare som fick färdas i buss. Bussen kördes av Buss-Persson, även han välkänd i bygden. I slutet av 1960-talet blev det Volkswagen-bussar med drevfolk. Då var det orienterare, brandmän och andra som ville gå.

Jägarna var grevar, baroner och många affärsmän från bl.a. Tyskland, Frankrike, Italien m.fl. prominenta gäster. De första åren var alltid Björn Sjöström, förvaltaren och Mattis Andersson jaktledare. Sedan var det Bengt Davidsson och Mattis Andersson. I mitten av 1970-talet tog Per Andersson över.

På kvällen var det jaktmiddag i Jaktvillan i Ramshyttan. Där serverades gästerna en jaktmiddag, som bestod av något villebråd från skogen. Middagen lagades under överinseende av Marianne Almquist biträdd av Edit Bergfalk, Majken Möller och Alma Israelsson. Senare på 60-talet togs maten från något Hotell och de bistod även med personal.

Drevledarna fick hålla till i den så kallade mjölkammaren. På slutet av 1960-talet blev det mer demokratiskt och då fick även vi äta där. Då fick även drevfolket sin lunch där. På 1970-talet medverkade elever från Kvinnersta som drevfolk i jakten för att de skulle få en inblick i hur jakten gick till.

Ett år tappade drevfolket riktningen i Västra Mark, vilket fick till följd att älgarna blev vilsna och sprang åt alla håll.

Så många älgar blev fällda att jag inte minns något år då det blev mer. Jaktledaren kom fram och frågade vart folket tog vägen. Jägarna tyckte att drevet gått bra och ingen tänkte på att det inte kom något drevfolk.

trots, så många jakter och jägare under så många år jag var

med så minns jag bara en enda olycka. Det var en jägare som sköt ett skott på en älg. Kulan gick igenom älgen, träffade en berghäll som var konvex. Ett splitter gick rakt upp i luften och träffade en drevkarl i axeln. Polisutredningen styrkte att det måste ha gått till så.

Rune Waller

Yrken som fanns förr i Kil

Här följer ett urval av yrken och yrkesutövare som funnits i Kil i forna tider.

Barnmorskor. Förr fanns barnmorska i Kil. Några som studiecirkeldeltagarna mindes var Fru Sjögren (gift med handlare Sjögren), Betty Olsson och fröken Max. Barnmorskan bodde i posthuset (flygeln till höger om Klockargården.).

Sjuksköterskor. I det hus där daghemmet Killevigge numera ligger var det förr distriktssköterskans mottagning. Syster Karin var den sista. På ålderdomshemmet fanns även Syster Märta.

Fjärdingsman. Gunnar Forsman skriver här nedan om sin far Ernst Forsman som var fjärdingsman i Närkes Kils socken under åren 1924 – 1944. Fjärdingsman var en sorts lokal polis som bl.a. hade till uppgift att gripa tjuvar, fyllerister, driva in obetalda skatter, betala ut älgskadepengar, ombesörja barnavårdsärenden m.m.

Fotot: Ernst Forsman iförd mössa och armbindel utanför sitt hem vintern 1940.

Far kom till ett hem där dottern var skyldig skatt. Han hade varit där många gånger. Hon hade inga pengar. Då sade far; jag skriver ut ett fattighetsbevis då inga pengar finns. Modern yttrade då ”Så i helvite heller” och betalade.

En gång kom Landsfiskalen och hämtade far för vid Finntorps festplats hade en full man hamnat i bäcken vid slagsmål. Det var vinter och kallt. mannen var vild och ville ej följa med till häktet i Örebro. De fick sätta handbojor på honom. Far fick sitta i baksätet med den anhållne som gormade och skrek.

En annan gång kom det in en anmälan om tjuvfiske av kräftor. Landsfiskalen hämtade far och de kunde gripa tjuvfiskarna på bar gärning. Flera tjug beslagtogs. Markägaren frågade, vad gör vi med kräftorna? Landsfiskalens svar; vi går hem till dig och äter upp dem.

Gunnar Forsman

Salpetersjudare. Under Gustav Vasas tid på 1500-talet men också senare århundraden beslöts att kronans tjänstemän hos bönder skulle hämta den gödsel och urinbemängda jorden bakom ladugårdarna. Den ålades bönderna att frakta jorden till olika platser i länet där den upparbetades till svartkrut. Dessa tjänstemän var illa sedda av bönderna. Inte nog med att de gratis fick köra bort urinjorden. De fick dessutom köra in ny lera som golv i ladugården. Efter ca sex år kom det åter ett nytt påbud om gödsel och urinbemängd jord. Svartkrut bestod av 75 delar salpeter, 15 delar träkol och 10 delar svavel.

Arne

Skallmejablåsare. Hans uppgift var att med jägarhorn blåsa till strid och eld upphör vid krig, tapto och flera andra signaler. Det var en ganska hög militärtjänst, och han ingick i regementsstaben.

Till skillnad från soldater och husarer hade Skallmejablåsaren t.ex. en betydligt bättre bostad i regel en parstuga. Askers hembygdsgård är en f.d. Skallmejablåsargård. I Kil har det funnits flera Kronogårdar bl.a. i Hälleby som var säte för en Skallmejablåsare ännu in på första delen av 1800-talet.

Arne

Skomakare. En vändskomakare, tillverkade delar till skor åt en av skofabrikerna inne i Örebro. Skomakare Norelius i Broby gifte sig på gamla dagar. Detta par var det äldsta som vigdes av Sköldebrand.

Skräddare. Karl Jansson (morfar till Gunnar Forsman) var skräddare. Han bodde i Röcklinge och åkte omkring i Kil och Eker och sydde. Karl Jansson berättade att vargen gått utanför och ylat en natt.

Sömmerskor. Sömmerskor fanns flera i socknen t.ex. Lena Hammarlund, Agnes i Skogatorp, Hulda Eklund, Sy-Karins Greta. När man behövde nya kläder fick man gå till dem och ta mått, sen fick man gå dit och prova. Sömmerskorna sydde även om gamla kläder.

Edvin Isaksson berättade, om när sömmerskan Agnes i Skogatorp kom upp till hans barndomshem. Då brukade hon sova över och gå tillbaka hem genom skogen dagen därpå. Hon var en skicklig sömmerska som sydde kläder som passade utan mönster och mallar.

Smeder. En kväll berättade Karl-Erik Råsell om smeder och smedjor och annat. Karl-Erik började 1943 hos Erik Israelsson i Broby som smedhalva. Sen (1945) gick han på yrkesskola i Örebro och lärde sig även där smide. Bortanför Oskaria (Asplundhuset) låg yrkesskolan på den tiden. Karl-Erik brukade cyklade till stan men ibland åkte han buss i den ena riktningen. Man kunde hänga cykeln på bussen.

Smedjan i Broby drevs av Erik Israelsson vars far också var smed och hette Israel Eriksson. Förutom smedjan var det en snickarstuga där de gjorde trävirke till vagnar. Sen drog vi på hjulringar och även axlar som smiddes inne i smedjan berättar Karl-Erik. Vi hade en stukmaskin som man hade när man skruvade ihop hjul. Plattjärn värmdes upp. Ibland eldade vi med ved. Det var när det inte fick bli för varmt.

Ibland blev det för varmt då blev det som tomtebloss. Vi fick ha fin sand för att mildra värmen. När järnet skulle väljas ihop var det nästan vitt. Karl-Erik visade något som såg ut som en tennisracket. Vi kunde inte gissa vad det användes till. Den var till för att mäta omkretsen (π) och kallades mätthjul (mätspade). Den rullades runt på hjulet och man räknade varven.

Efter Erik Israelsson tog Karl-Erik över smedjan i Broby och drev den mellan åren 1965 och 1975

Förr hade nästan var gård en egen smedja. En annan smed och hovslagare var Albertsson. Det påstås att när han hade sår på händerna så stoppade han hästlort i såren för att det skulle läka bättre. Hovslagare Hultkvist som även var snickare hade rykte om sig att kunna det mesta.

Urmakare. Severins far, lagade klockor. Huset han bodde i är rivet numera.

Några företag som fanns förr

Affärsidkare. Valter och hans hustru Stina Eriksson, var efterträdare till C E Eriksson. Han hade hand om både post och sparbank i sin affär. Affären låg i det grå huset, nedanför kyrkan och snett emot Klockargården.

I det stora huset som ligger i vägkorsningen Örebrovägen och vägen mot Frösvidal låg ett tag en konsumbutik.

Förr fanns även affärer i Lockenkil och Frösvidal. Sista handlaren i Frösvidal var Sven Gustavsson.

Bryggeri. Det fanns ett bryggeri som låg mitt emot kvarnen i Kil. Där bryggdes svagdricka. Bryggeriet hade två bryggarhästar som gick i par. Hästarna kom till användning när svagdrickan kördes ut till gårdarna i Kil och angränsande socknar. Bryggeriet slog igen omkring 1900.

Gästgivare. I Kil har det funnits en gästgivargård i Blacksta. Troligen upphörde den i samband med laga skifte i början av 1850-talet eller kanske när gästgivaren Peter Ersson avled 1847.

Enligt boken ”Vägvisare över alla Sveriges provinser” var färdvägen från Lindesberg i norr mot Askersund i söder, genom Kils socken. Från Skärmarboda gästgivargård var ett lagom skjutshåll Blacksta. Nästa gästgivargård söderut var Sannakroa. Var det fullbelagt vid Blacksta hänvisades de resande till Svalnäs som var ett annex till Blacksta. Huset vid Svalnäs finns kvar och är en typisk Närkestuga från 1700-talet. Ägare är Bror Petterson numera.

Arne

Krögare. Krogen Vännebäcken var känd för sitt goda brännvin. Förutom Vännebäcken, fanns krogarna Snurr in.

Mejeri. Kils mejeri bildades 1888. Då inköptes församlingens gamla prästgård som var byggd 1619 (?). Prästgården plockades ner och sattes upp där sophanteringen är just nu. Mjölklaskorna var i regel fyrkantiga. Transport av mjölken till Örebro ombesörjdes av lantbrukarna efter viss turordning. Osttillverkningen upphörde 1929. Mejeriet upphörde 1940 och byggnaden även revs på 1940-talet.

Foto: Kils mejeri

Luffare. I Ålderdomshemmet fanns ett särskilt luffarrum med Bergslagskamin. Tage Karlsson minns luffare från 1950-talet. Hillevi minns många luffare, de kunde hjälpa till med att t.ex. klippa häckar. Thomas minns en luffare från 1960-talet som gick runt och sålde småsaker. Hillevi minns en som gjorde fåglar av trä som han gick runt och sålde. Hon har fortfarande en av dem kvar.

En luffare som ibland kom förbi hade studerat till veterinär men inte tagit ut examen. Han anlätades ibland om gårdens djur hade krämpor.

Bykning

Storbyk vår och höst. Majken berättar att dåtidens tvättmedel var lut. Luten tillverkades hemma av björkaska. Man slog hett vatten över askan som silades genom ett tygstycke. Senare fanns lut att köpa i burk.

När man skulle tvätta la man tvätten i en tvättvagg. Vatten värmdes i pannmuren. Tvätten tvättades genom att man drog vaggan fram och åter. Vaggan var gjord med spjälor. Man drog den fram och åter. Såpa och rotborste användes också.

Därefter lades tvätten i ett bykkar med tapp. I karet lades ben av älg i botten. Man kunde även lägga flaskor i botten på bykkaret. Avsikten var att få mellanrum så att vattnet kunde rinna ut genom tappen. Karet kläddes med lakan. Lutvattnet kokades upp och slogs på. Tappades ut, värmdes och slogs åter på. Detta gjordes fyra gånger. På morgonen tappades luten av och hett vatten slogs på.

Sedan åkte man till bäcken. Karet stod på en vagn som hästen drog. I bäcken sköljdes och klappades byken. I bl.a. Finntorpabäcken fanns en klappbrygga. Man tvättade sänglinne och handdukar vår och höst. På våren var det härligt å ligga på klappbryggan.

Vattnet var inte så kallt då. På hösten kunde det vara sämre. Det var så vackert med vitsipporna på våren. När vi hölls där med tvätten kom moster Anna med kaffekorgen, å vad roligt vi hade, jag ser det för mig än sa Anna-Greta.

Tvätten hängdes ute att torka. På hösten, om inte vädret tillät, fick vi hänga tvätten över vagnslidret uppe på vinden där vi hade virket låg. Då fick man klättra upp på stegar med tvätten. Det kunde ta några dagar att torka den och sen var det bara att mangla och stryka.

Gunnar Forsman och Arne Carlsson berättade om klappdammen som låg söder om Vallbyån, öster om vägen. Numera är det tätortens vattentäkt.

Foto: Från vänster: Stora Maja, Ida, Elsa, Emma

Kils skytteförening

Gunnar Forsman och Arne Carlsson berättade om skytteföreningen och har även bidragit med skytteföreningens 90-åriga historia till denna skrifts förfogande.

Närkes Kils skytteförening bildades den 30 mars 1901, på förslag av medlemmar i Fosterländska föreningen. Föreningens ändamål var att *"bibringa sina medlemmar övning i skjutskicklighet för att sätta dem i stånd att kraftigt medverka vid fosterlandets försvar"*. Till ordförande valdes G A Thanderz som även var kantor och folkskollärare i Kil. Han gick med liv och själ in för arbetet för föreningens bästa. Övriga styrelsemedlemmar var handlare C E Eriksson, mejerist E Hedly samt hemmansägarna K Ulin och E Eriksson. G A Thanderz var föreningens ordförande i 13 år. Han gick bort 1914 och efterträddes av C E Eriksson.

Redan första året byggdes den första skjutbanan på Karl Uhlins mark i Södra Billinge. Den hade tre tavelställ och skjutriktningen var österut mot Vårhällaberget.

Foto: Medlemmar i Nerikes Kils skytteföreningen.

I början kallades medlemmarna i föreningen genom kungörelse i kyrkan tre söndagar i rad före årsmötet. På själva årsmötet sjöng Kils manskvartett och den mäktige prosten i Kil, Johan Wahlfisk talade.

1918 ordnades en fältskjutning vid Blackstahyttan med 71 deltagare. Alla, utom en deltagare från Eker, kom från Kil. Deltagarna kom gåendes eller cyklandes.

Den livliga verksamheten under de första tjugo åren mattades under 1920-30-talet. Ofredstiden från 1939 innebar ett stegrat intresse för skytte. Skjutbanan vid Vårhällaberget var omodern och för liten.

Med god hjälp av församlingens dåvarande kyrkoherde Gösta Skjöldebrand hyrdes lämplig mark som tillhörde pastoratet. Under den dåvarande ordförandes Arnold Janssons ledning byggdes en bana som fick namnet Hallskogsvallen. Den fick fem tavelställ som senare utökades till åtta. 1979 byggdes skjuthallen.

1929 valdes Erik Pettersson in i styrelsen. Han kom senare att bli föreningens ordförande under många, många år. Vad Erik Pettersson betytt för skyttet i Kil och för föreningen kan vara svårt för utomstående att förstå, menar Gunnar. Han tillägger att medlemmarna känner stor tacksamhet gentemot Pettersson. Han hade stor arbetskapacitet, kunnighet och organisationsförmåga. Därför var det inte heller svårt att få medhjälpare till underhåll och annat.

När föreningen ordnade en jubileumsfältskjutning 1976 med sju skjutstationer och 233 deltagare hade Erik samlat 40 medhjälpare. Erik Pettersson var förutom en bra och omtyckt ordförande också en god skytt både i fält- och banskytte. Han segrade tre gånger vid förbundsskjutning på bana i klass 4.

Efter Petterssons avgång kom ytterligare en omtyckt och kunnig ordförande nämligen Gunnar Forsman berättade andra medlemmar i skytteföreningen.

Lars Ekström, från Kils Skytteförening, vann 1974 Svenska Dagbladets riksskyttetävling i konkurrens med 12.000 skyttar. Han nådde 246 poäng. Ett rekord som länge stod sig och det med svårare tavla än vid dagens tävlingar.

Linberedning

Linet såddes på våren och skördades i september. Linet måste skördas någon dag innan frosten kom, oftast i början av september. Vid linskörden rycktes plantorna upp med rötterna och bands till små knippen för torkning.

När linet torkat repades frökapslarna av. Det skedde genom att linet drogs genom en ströka (en slags järnkam). Se teckningen till höger.

Linfröna pressades till linolja en del av fröet blev till utsäde vid kommande års sådd. Resten bereddes till linfrökakor som gavs till kalvar och klena nötkreatur).

Nästa moment var markrötning. Rötningen var till för att lättare kunna skilja de grövre vedartade delarna från de spinnbara fibrerna. I Kil la man ut linet på rågstubben. Rötningen skedde genom dagg och luftfuktighet. I norra Sverige lade man linet i sjön.

Efter rötningen torkades linet över eld i enkla lingropar. I Kil använde man sig av särskilt byggda hus så kallade pörten.

Foto: Linberedning vid pörtet i Rörbraket

För att frilägga spinnfibrerna måste veddelarna brytas, vilket kallades bråkning i en bråka (Se teckningen). Det utfördes med en stor träkniv som pressades mot två parallella blad och däremellan höll man linknippet.

Återstoden av veddelarna skavdes av med skätkniven. Den var ofta en fästmansgåva med utskärningar och målningar. Arne berättade vid ett av studiecirkeltillfällena att skätknivar brukar vara värdefulla. Han berättade om en skätkniv som på en auktion sålts för 15-20.000 kronor.

Slutfasen i linberedningen var häcklingen, då kammades linet på ett redskap bestående av ett antal upprättstående taggar samlade på mitten av ett brädliknande stycke.

Linet delades upp i långlin. Det tovigga avfallet som kallades blånor användes till att täta vattenledningar mm.

Långlinet spanns i den gamla spinnrocken. Spinnrocken en symbol genom sekler för den husliga fliten. Numera har den blivit övergiven för de moderna spinnmaskinerna.

Skomakarna använde lin som bectades (becttråd) så den höll. Sadelmakarna använde också becttråd t.ex. när de lagade selar.

Kär bäck med många namn och ännu fler minnen

Bäcken börjar i norr vid Stakadammen, norr om Lockhyttan. Där kallas den Lockhyttbäcken. Den slingrar sig ner genom Såghagarna, förbi slagghögen där Bondhyttan låg, Finntorps källa och f.d. dansbana. Där kallas den Finntorpbäcken. Bäcken fortsätter över åkrarna och kallas söderut för Hammarbybäcken. Så småningom rinner den ut i Vallbyåm.

Bäckens vatten spelade en viktig roll i dåtidens hushåll. Vuxna och barn nyttjade bäcken året om till olika ändamål. Till nedanstående berättelse har Rune, Majken och Anna-Greta bidragit.

Höst och vår klappades byken. Det fanns en klappbrygga som lades i när vi skulle skölja och klappa byken. Ibland var det kö när någon granne kom samtidigt. Det var bara trevligt. Man hjälptes åt och gubbarna fick en trevlig pratstund, även kaffekorgarna fanns med. Det fanns ingen stress på den tiden.

På sommaren var bäcken ett eldorado för oss grabbar, säger Rune. Vi tillbringade mycket tid med bad fiske och dammbygge på sommaren. Men det var fisket som var roligast, bäcköring, nejonögon och en och annan lake. Ja till och med små gäddor kunde man se någon enstaka gång. Men det var öringen som vi fångade med ståndkrok eller mjärde. Det sistnämnda var inte så effektivt. Öringen var alltför vaksam och gick inte så lätt att lura in i nätreddskap.

Rune minns en gång när han var så där 10-11 år. Jag och grannbarnen Nils-Åke, Rut och minstingen Gunnar gav oss iväg för att sätta ut ståndkrok. Vi hade saft och bullar med oss och metmask så klart.

Vi var alla barfota. Det kan nog idag tyckas lite konstigt men så var det. På den tiden gick alla barn barfota hela sommaren. Man fick som en tjock sula under foten. Trampa på grus, och småsten eller springa på havrestubb gjorde aldrig ont. Vi var tränade

Det gick dåligt med fisket. Det var en sån dag när fisken bara gick och nafsade och drog masken av kroken. Vi fick maska på stup i ett. När så Nils-Åke tappade maskburken i bäcken på ett ställe där det var ganska strömt så var det slut på det roliga. Vi försökte agna med flugor, olika insekter och larver som vi hittade. Men inga napp den dagen.

Det var också slut på både saft och bullar. Vi hade nu kommit ända upp till Stenarstugan, så vi beslöt att börja traska hemåt. Då började Gunnar klaga. Det var vasst att gå på barrstigen. Hans små fötter var inte lika härdade som våra. Vi bar honom en bit. Men så kom vi på att vi skulle göra ett par sulor av bark åt honom. Vi skar ut sulor av granbark och lade björknäver på och band fast hans fötter med remsor av näver och metrevar. Det tyckte Gunnar var roligt så han gick ett stycke. Sen bar vi honom en bit och så gick han ett stycke till. Så höll vi på tills vi kom hem – vilket tog ganska lång tid. Hur hans mor Tyra fick bort grankådan från hans fötter har jag glömt. Men Gunnar har inte glömt den här metardagen . När vi någon gång

träffas så säger han alltid. Minns du när du gjorde barkskor åt mig. Visst minns jag, avslutar Rune.

Majken berättar, på sommaren badade vi i badgölen. Där fanns en liten kulle som vi kunde hoppa från. När isen lagt sig på vintern hade vi en slänggunga med kälkar och någon fick dra gungan runt. Det var dåtidens karusell.

Om det varit högt vattenstånd på hösten när isen lagt sig så åkte vi skridskor och sparkstötting ända upp till Bondhyttan som låg nära Stenarstugan.

Under vintern sågade min pappa upp is i stora kubor. Vi staplade isen i en hög och täckte den med sågspån. Det blev sommarens kylskåp.

Ibland vandrade vi på den vackra stigen utefter bäcken. Vi stannade vid Finntorps källa (en s.k. Trefaldighetskälla) där vi drack vatten. Den var känd som en trefaldighetskälla. Sen gick vi vidare förbi kolbotten. Där var en vacker plats som var omtyckt som tältplats av stassarna. Vi gick vidare förbi slagghögarna efter en gammal masugn och upp mot Bondhyttan. Därifrån kunde man gå och klättra upp till Varggrottan med utsikt mot Flaggberget.

Nu har bävern tagit över. Den vackra stigen är numera nästan oframkomlig. Finntorps källa försvann med grustaget. På min tid var bäcken stor och bred. Nu är den mycket mindre. Det känns sorgligt när jag tänker tillbaka, avslutar Majken berättelsen om bäcken.

Fotboll flickorna mot gubbarna

På andra sidan Finntorpabäcken Mitt emot Finntorps dansbana, fanns en kort tid en fotbollsplan. Där spelade i samband med en fest, bygdens flickor mot gubbarna 1945. De vi har frågat minns inte vilket lag som vann. Vet du?

Foto: Flickorna mot gubbarna omkring 1945

Dansbanan i Finntorps hage

Vid Finntorp (Hillerstorp) fanns en dansbana.

Foto: Dans på dansbanan i Finntorps hage 1920

Anna-Greta hade sparat en entrébiljett som vi fick låna och fotografera av.

Foto: dansbiljett

Foto: Börje och Solvig Holm samt Anna-Greta Pettersson med hunden utanför Finntorps dansbana troligen vintern 1940

Forntida uppvärmning av Hålahult

Förr i tiden värmdes Hålahult upp med värme från den egna panncentralen. Den eldades med ved och brännstöv. Torven hämtades på Hålahultsmossen och fraktades till panncentralen på en liten järnväg.

Foto: Vedsågning och huggning vid Hålahult. Fotot taget någon gång i början av 1900-talet.

Foto: Bränntorvtagning vid Hålahultsmossen i början av 1900-talet

På Lockhyttmossen fanns den sorts torv som användes till strö i ladugårdarna. Den sista torven bärgades omkring 1958.

Foto: Den nästintill nedfallna torvladan fotograferade Lennart Möller med sin nya kamera en vinterdag troligen 1967.

Gamla ord	Nya ord
anlesses	olik
blana	fötterna
blev varse	fick se
bortijynum	där borta
bradiger	duktiger en
börna	dörr eller fönster som svällt
dåmma på	slå, piska på
dänna	där
däven	trött
döra	dörren
dörva åv	svimma
dörvel	pojkllymmel
ernest	endast, bara
fescha	undra om
fjöldryg	bred över sätet
flåsmätt	andfådd
fålas	bråka, oväsen
ge māj si	tänka efter
ginar	närmre, gena
glyser	tittar
glöpa sta	taga för sig
gnia	springa
goll	ej dräktig
grämde	att jag inte vann, gräma sig
gröm	högfärdig
hart	halkigt
hjulpa	grop i vägen
ho	hon

håcker då	vilken då
hännar	här
hörk	dryg, duktig
hörvel	örfil
i sutta	onykter
ijons	före?
jol	jorden
jolper	potatis
klossa	groda
kom sättanes	kom på besök
kritter	kor
kytta	hoppa
laggårn	ladugård
likst	allra bäst
likste	den bäste
litjin	kobindsle
modä	jasså, på det viset
näve	hand
oförhappannes	oväntat besök
ola	ord
ovulen	slarvig
pusta	vila
ress	retas
ränner	efter flickor
skräppa	skryta
skröprik	mycket rik
snöga	snöa
stassare	stadsbo
statskickanes	klarar bra av

stinnöjd	förvånad
stura	titta, se
sutta	kasta
sögel	sovel
teress	färdig
tess	tills i morgon t.ex.
tjutstinn	gråtfärdig
toles	tordes
träligt	besvärligt
tullra	ramla
tåcken där	sådan en
ujeuje	oj då
utsinnes	ostädat
vascha	varsebli
verätta	borta men kom åter
vuri	varit till
vånn	är vårat
vånna	lyda
våla med henne	smeka
völar inte	tål inte den personen t.ex.
äckedera	vilken av dem
åjäschlig	gnällig
åtra	backa (till hästen)
åtra säj	ändra sig

Huskurer och andra tips

Getapors. Majken berättade att hennes farmor badade ett av sina barn som hade engelska sjukan i badvatten med Getapors med gott resultat.

Kikbär. Hillevi berättade att Kikbär är en gallbildning som sitter på enbuskar. Det är en liten larv som gör att barren blir breda. Kikbär innehåller eteriska oljor som dämpar hosta. Man la kikbär i varm mjölk för man trodde att det botade kikhosta.

Björnmossematta. Hans och Annika minns att Gustav Lindblad (Hans far och Annikas farfar) gjorde mattor av björnmossa. Han flätade revor med björnmossa och gjorde sedan runda mattor som han lade framför ytterdörren.

Bevara fisken färsk. För att hålla fisken färsk i några dagar så kan man efter att man rensat den beströ den med grovt stött träkol. Fylla den med nässlor och linda in den i duk indränkt i ättika. Sedan hänger man fisken på en sval plats. På detta sätt kan man bevara den 2-3 dagar.

Asklut för att koka ur lingarn. Aska från björkved läggs i bunkar och kokande vatten hälls över. Rör om och låt stå till nästa dag. Skumma. Ös försiktigt upp lutvattnet, som nu bildas i en gryta av järn eller rostfritt stål. Späd med mer vatten om det är en stark lut. Det får inte brännas om man tar en droppe på fingret. Man kan få ur mer lut av askan genom att slå på en ny omgång kokande vatten.

Sen värmer man upp lutvattnet och lägger i garnet som ska vara uppträtt på ett par käppar. Käpparna är till för att garnet inte ska bli trassligt. Det får inte koka (75-80°). Garnet kan ligga i ett par timmar. Därefter sköljer man mycket noga ur luten i vanligt rent vatten.

Tips från en gammal kokbok

Tomas Holm har en gammal kok- och färg bok som legat i en låda med böcker på vinden i Hillerstorp. Det står att färg boken är från 1844. Här publicerar vi några tips om hur man

kan laga till och förvara mat utan tillgång till elektrisk ström. Observera att vi inte provat tipsen och inte tar ansvar för resultatet ifall någon dristar sig till att prova.

Att insalta allt slags kött, så att det blir mörkt och håller sig väl.

Köttet hugges i stycken, och allt blod urkramas väl, varefter det ingnides med salpeter, koksalt och lite socker, och får sedan ligga till den följande dagen. Då nedläggas styckena så tätt som möjligt i en bytta och lake påhålles. Denna lake tillagas på så sätt, att till varje kanna brunnsvatten tages 2 skålpund koksalt, tre fjärdedels skålpund socker samt 2 lod renad salpeter vilket allt kokas tillsammans över sakta eld, varefter det skummas, och sedan laken kallnat, hålles den över köttet så att den omgifver detsamma fullkomligt. Botten med tyngd pålägges sedan och köttet förvaras i källare.

Att förvara skinkor.

En deg tillredes av finstött svartpeppar och litet vatten, och denna deg smetar man in i uti alla håll och sprickor som finnas uti skinkorna, varefter man upphänger dem på svalt men ej fuktigt ställe, eller ock inpackar dem i hö och förvarar dem i tunna eller stor bytta på svalt ställe.

Att förvara ägg.

Så mycket salt upplöses i vatten, att vattnet blir fullkomligt mättat med salt. Därefter nedläggas äggen i denna lake, och när äggen sjunka till botten, upptagas de och torkas väl, varefter de förvarade i mörkt rum, kunna gömmas hur länge som helst.

Att hindra mjölk från att surna.

Vanliga träkol, som blifvit sköljda i vatten, så att de befriats från sot och damm, läggas i mjölken, eller också stoppas de uti en linnepåse, som lägges i mjölken. Man kan även, när

mjölken förvaras i träkärl, bränna dessa inuti så att de kolas och då erfordras inga lösa kol. Likaledes förhindras mjölkens surning, om man blandar till den lite mjölk som redan surnat. Genom dessa medel kan man även förekomma att öl surnar.

Nytt och enkelt sätt att bereda smör.

Gräddan hålles uti en dubbel linnepåse, vilken hopknytes och nedgräves en halv aln i jorden, antingen uti en trädgård eller annorstädes, eller också såsom om vintern, då marken är tillfrusen, kan den nedgrävas uti en sandhög i en vanlig källare. När den så legat i 25 timmars tid, upptages den och öppnas, och smöret är färdigt. Genom detta nyss uppfunna enkla sätt att tillverka smör blir smöret dels mera välsmakande, dels erhålles det till större mängd än genom den vanliga mödosamma och tidsödande tjärningen, och man kan dessutom även härigenom med lätthet förskaffa sig smör för varje dag. Skulle man likväl tycka, att smöret, på detta sätt berett, erhåller allt för stark smak av grädda, behöver man blott genom tvättning med lite kallt vatten åter försätta smöret i flytande form, då en tjock grädda erhålles, vartill ytterligare en liten kvantitet vatten kan tillblandas, och denna grädda vispas sedan några minuter utan uppehåll uti en stor kruka, då man erhåller ett smör, som sedan det blivit vederbörligen saltat, icke giver det bästa smör efter i välsmaklighet.

Snart är även framtiden historia

Foto: Här ligger bredbandskablarna, under sommaren 2005 och väntar på att komma i jorden.

Besök vår hemsida:

<http://hem.passagen.se/narkeskilshembygd>

* * * * *